

Tien jaar onderzoek met één been in het varkenshok

Na tien jaar onderzoek varkenshouderij neemt Han Swinkels (40 jaar) binnenkort afscheid van het Praktijkonderzoek Veehouderij. Hij krijgt een andere leidinggevende rol binnen Wageningen UR, met het ATO en IMAG als insteek. Mede door zelf als hobby actief te zijn op het varkenshouderijbedrijf weet hij wat er speelt en leeft op de werkvloer van de praktijk. Onderzoek moet dan ook niet vanachter het bureau worden bedacht. 'We moeten nadrukkelijk de varkenshouders betrekken bij het onderzoek, via klankbordgroepen, via deelname in projecten, enz. Daarmee zijn we op de goede weg.'

Hoe is je betrokkenheid bij de varkenshouderij begonnen?

'Hoewel ikzelf geen boerzoon ben, heb ik vanaf mijn twaalfde jaar in mijn geboorteplaats Milheeze veel vrije tijd op het varkenshouderijbedrijf doorgebracht. Op een bedrijf waarmee ik tot de dag van vandaag banden onderhoud. Na mijn studie aan de Landbouww Universiteit Wageningen heb ik vier jaar in Amerika gezeten voor promotieonderzoek. Vervolgens ben ik onderzoeker geworden bij het voormalige Praktijkonderzoek Varkenshouderij te Rosmalen.'

Wat waren de items in de 80-er en 90-er jaren?

'De thema's waren toentertijd vrij sterk ingestoken op de concurrentiepositie van de varkenshouderij, op technische productieverhoging. Als maatschappelijk thema speelde vooral de milieuproblematiek, met name de ontwikkeling van emissiearme systemen. De uitbreiding van de varkensstapel was aan banden gelegd in 1981, waarna er een hevige handel plaatsvond in varkensrechten. Ook was er uitbreiding op basis van vóór 1981 toegekende vergunningen. Schaalvergroting had je met name in de zeugenhouderij. Door de milieuwetgeving was het economisch gunstig om te investeren in zeugen ten koste van vleesvarkens. Het biggenoverschot groeide gestaag, waardoor de kwetsbaarheid van Nederland als exporterend land werd vergroot. Ook in de jaren tachtig zat Nederland regelmatig op slot bij vermeende uitbraken van bijvoorbeeld de blaasjesziekte.'

En de financiering en programmering van het onderzoek?

'Kenmerkend was dat de sector varkenshouderij en de overheid hand in hand gingen. Het onderzoek werd collectief breed gedragen en gezamenlijk gefinancierd door Produktschap en het Ministerie van LNV. Varkenshouders hadden intensieve contacten met de regionale praktijkcentra via excursies, inleidingen voor studyclubs etc. Als onderzoeker kon je nog een eigen invulling geven aan het onderzoekprogramma, mede aangestuurd door wensen van varkenshouders en bedrijfsleven in de regio. Je kwam ook regelmatig op de bedrijven. En de boer was toen nog boer. Hij was wel economisch bezig, maar het accent lag bij het druk in de weer zijn met de varkens.'

De varkenspest...

'De varkenspest van 1997 is wat dat alles betreft een breekpunt geweest. Ook ten aanzien van het gelijk optrekken van de overheid met het groene front. De tegenstellingen werden scherper. In deze periode begon toevalligwijs ook het zelfstandigingsproces van het Praktijkonderzoek Veehouderij. Het werd meer een onderneming, net zoals het boerenbedrijf meer en meer veranderde in een midden- en kleinbedrijf. De boer van nu is eigenlijk een ondernemer met een boerenhart. Studieclubs worden meer en meer ondernemerskringen. Eigenlijk hebben we als onderzoeker hetzelfde proces doorgemaakt als de boer.'

Waar zijn varkenshouders nu, als ondernemer, meer mee bezig dan eerder?

'Met het verwerven van hun bestaansrecht, met het inspelen op de wetgeving, met werken aan hun imago dat voortdurend een knauw krijgt. Eigenlijk zijn ze te druk met overleven. Sinds 1997 hebben ze weinig tijd gehad om bezig te zijn met de continuïteit van hun bedrijf. De noodzaak tot overleven is ook terug te vinden in de onderzoeksagenda die bol staat van zaken als: kostprijs, hoe inspelen op wetgeving, behoud concurrentiepositie.'

Is dit ook de onderzoeksagenda vanuit de overheid?

'Opdrachten vanuit de overheid liggen vooral op het gebied van het versterken van het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Een groot deel van het LNV-budget wordt besteed aan onderzoek naar bedrijfssystemen met stro en biologische varkenshouderij. Hiermee focust de overheid zich op de zogenaamde voorlopers onder de varkenshouders. Ik maak me wel zorgen over het gebrek aan prikkels vanuit de markt. Hoe je het ook wendt of keert, uiteindelijk bepaalt de markt of een varkenshouder tegemoet kan blijven komen aan de aan verandering onderhevige wensen vanuit de maatschappij.'

Hoe zie je de ontwikkelingen in de EU?

'De EU wordt steeds meer EU. De spelregels in de verschillende landen worden steeds meer uniform. Er ontstaat meer balans. En de mensen worden steeds mobieler. Een echte ondernemer zal denken: waar kan ik het voordeligst mijn bedrijf vestigen, in Oost-Europa, in Spanje? Het sociale aspect weegt daarbij natuurlijk wel erg zwaar. Ook een ondernemer blijft een mens. In het zuiden en oosten van Nederland heeft men een hele nauwe binding met de omgeving. Moeders zegt daar nog niet zo gauw: pak de spullen maar in, we gaan...'

Wat zie je als algemene ontwikkelingen binnen de varkenshouderij?

'Het aantal varkens zal absoluut dalen, maar niet evenredig met de daling van het aantal bedrijven. De schaalvergroting gaat door. Ik voorzie echter geen industriële bedrijven, of mega-units zoals in Amerika. De toekomst van Nederland ligt in het gezinsbedrijf met één of twee werknemers.'

Je ziet sowieso nog wel toekomst voor de varkenshouderij in Nederland?

'Het zwaartepunt is: zullen er in de toekomst nog voldoende ondernemers zijn met een boerenhart.....? Het werken met dieren heeft natuurlijk een geweldige charme. Zolang dat type werk voldoende blijft aanspreken, werken met varkens, werken in en met de natuur heeft de varkenshouderij toekomst.'

Maar de randvoorwaarden moeten er natuurlijk wel zijn om het hoofd boven water te kunnen houden....?

'Ik denk dat die randvoorwaarden, hoewel voornamelijk op Europees niveau bepaald, uiteindelijk afdoende zullen zijn. We moeten ook niet denken dat overal elders de zon schijnt, en hier niet of nooit...Elk land heeft weer zijn eigen specifieke problemen. Overal zijn plussen en minnen. Heb je bijvoorbeeld elders minder problemen om de mest af te zetten, dan heb je wellicht problemen met de infrastructuur van bedrijven en het kennisnetwerk. Wij in Nederland moeten ons blijven focussen op de oude plussen die we hier hebben zoals de ijzersterke infrastructuur en het kennisnetwerk.'

Hoe moet het onderzoek hierop inspelen?

'Faciliterend. In het verleden waren de onderzoekers nog wel eens leidend. Zij bepaalden de onderzoeksagenda. Nu is het stuur in handen van de ondernemingen. Ze zullen in het onderzoek willen investeren om de ontwikkelingen bij te kunnen houden, en om onderzoek te gebruiken als bewijsmateriaal. Wij als Praktijkonderzoek Veehouderij moeten erin zien te slagen om onafhankelijk te zijn, ons imago als wetenschappelijk onderzoek hoog te houden, om met objectieve resultaten te komen. Daarmee wens ik het onderzoek en ook de sector als gebruiker alle goeds toe.'

Henk Bosch